

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความตระหนักเรื่องผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรของนักวิชาการเกษตร สาขาพืชศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ลำปาง ผู้วิจัยได้นำแนวความคิดและทฤษฎีมาเป็นแนวทางในการวิจัย โดยแยกเป็น 6 ประเด็น ดังนี้

1. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับความตระหนัก
2. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้
3. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม
4. แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติ
5. แนวความคิดเกี่ยวกับประสบการณ์ทางวิชาการ
6. แนวความคิดเกี่ยวกับการรับข่าวสาร

1. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับความตระหนัก

คาร์เตอร์ (Carter, 1973) อ้างใน สุชิน สงวนบุญญศิริ (2532 : 45) ให้ความหมายของความตระหนัก (Awareness) ไว้ว่า เป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงการเกิดความรู้สึกของบุคคล หรือ การที่บุคคลแสดงความรับผิดชอบต่อปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งคล้ายกับความหมายที่ แครทวอล (Kratwohl) 1969 : 99 - 101) อ้างใน สุชิน สงวนบุญญศิริ (2532 : 45) ให้ไว้ว่า ความตระหนักเกือบจะเหมือนกับพฤติกรรมด้านความจำ คือ เป็นความรู้สึกรับผิดชอบต่อบุคคลที่สำนึกถึงสิ่งต่าง ๆ ในสถานการณ์หรือปรากฏการณ์ที่เขาอยู่และในทำนองเดียวกันนี้วอลแมน (Wolman, 1973 : 38) อ้างใน สุชิน สงวนบุญญศิริ (2532 : 45) ก็ได้ให้ความหมายของความตระหนักไว้ว่า ความตระหนักเป็นภาวะที่บุคคลเข้าใจหรือสำนึกถึงบางอย่างของเหตุการณ์ ประสบการณ์หรือวัตถุสิ่งของได้

จากความหมายของความตระหนักที่ คาร์เตอร์ แครทวอลและวอลแมน ได้กล่าวไว้ข้างต้น จะเห็นได้ว่าความตระหนักเป็นความสำนึก เป็นความรู้ตัว เป็นความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เขาประสบในสิ่งแวดล้อมที่เขาอยู่ ดังนั้นความตระหนักจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลได้รับการสัมผัสจากสิ่งเร้าในสภาพแวดล้อม เกิดการรับรู้ (Perception) ขึ้น และนำไปสู่การเกิดความคิดรวบยอด การเรียนรู้และความตระหนักตามลำดับ การเรียนรู้และความตระหนักจะนำไปสู่

ความพร้อมที่จะแสดงการกระทำหรือแสดงพฤติกรรมต่อไปตามขั้นตอนและกระบวนการเกิดความรู้สึก

กิตติมา ถึงกะสาร (2537 : 7) ให้ความหมายความรู้สึกหมายถึง การมองเห็นคุณค่า ความเข้าใจในคุณค่าของอิทธิพลของวิทยาศาสตร์ที่มีต่อสิ่งมีชีวิตและการเลือกปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม

จรินทร์ ธานีรัตน์ (2517 : 64) ได้ให้ความหมายความรู้สึกว่า เป็นความรู้สึกหรือความสำนึกหาเหตุผลในพฤติกรรมที่ได้กระทำไปทุกครั้ง

จิราพร จักรไพวงศ์ (2530 : 16) ให้ความหมายความรู้สึกว่า เป็นสภาวะทางจิตใจที่เกี่ยวกับความรู้สึก ความคิด และความปรารถนาต่างๆ ต่อสิ่งหนึ่งหรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งด้วยการพูด เขียน หรืออื่นๆ โดยอาศัยระยะเวลาหรือประสบการณ์หรือสภาพแวดล้อมในสังคมหรือสิ่งเร้าภายนอกเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความรู้สึกขึ้น

มนัส สุวรรณ (2532 : 1-11) ได้กล่าวว่า ความตระหนัก (Awareness) เป็นความรู้ที่ประจักษ์ชัดหรือความรู้ชัดเจนมี 4 ประการ คือ 1) รู้จริง/ทราบซึ่ง (Appreciation) เน้นเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเรื่องที่สนใจ รู้ซึ่งว่าอะไรผิด/อะไรถูก และอะไรจะเป็นผลดี/อะไรจะเป็นผลเสีย 2) มีความรัก/ห่วงหาอาลัยในสิ่งที่เข้าใจอย่างทราบซึ่งว่าเป็นสิ่งที่ถูก เป็นสิ่งที่ดี เป็นสิ่งที่มิประโยชน์ต่อคนและส่วนรวม 3) มีความวิตก/ห่วงใยว่าจะมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและสังคม 4) ทำจริง/ปฏิบัติจริง ไม่ได้เน้นว่าต้องทำ แต่เป็นในกรณีที่ทำได้หรือเป็นไปได้ ทุกคนมีความสามารถ (Capability) ที่จะทำกิจกรรมต่างๆ อยู่ในระดับหนึ่งเท่านั้น ปรากฏการณ์ที่ไม่ สามารถทำจริงหรือปฏิบัติจริงได้โดยตรง ก็สามารถทำจริงหรือปฏิบัติจริงโดยทางอ้อมในรูปแบบต่างๆ ได้

ต่าย เชียงฉี (2526 : 67-68) ได้กล่าวถึงความตระหนักจำแนกตามระดับพัฒนาการได้ดังนี้ คือ

1. การรับรู้เป็นขั้นของการทำความรู้จักและเข้าใจในสิ่งเร้าหรือปรากฏการณ์นั้น ๆ ได้แก่

- 1.1 การรู้จักสิ่งเร้า
- 1.2 ความเต็มใจที่จะรับสิ่งเร้านั้น
- 1.3 คัดเลือกความสนใจที่มีต่อสิ่งเร้านั้น

2. การตอบสนอง เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความพอใจหรือความซาบซึ้งในสิ่งเร้า หรือปรากฏการณ์นั้น ๆ ได้แก่

- 2.1 การยินยอมที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้น
- 2.2 มีความตั้งใจที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้น
- 2.3 มีความพอใจที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้น

3. การเห็นคุณค่า เป็นการสำนึกในคุณค่า มีความเชื่อและมีทัศนคติที่ดีต่อ สิ่งเร้า หรือปรากฏการณ์นั้น ๆ ซึ่งจะเป็นค่านิยมของสังคม จนสามารถนำไปใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าในสิ่งต่าง ๆ ได้คือ

- 3.1 การยอมรับในคุณค่า
- 3.2 เกิดความนิยมชมชอบในคุณค่า
- 3.3 การยึดถือผูกพันในคุณค่า

4. การจัดระบบคุณค่า คือ การจัดระเบียบค่านิยมเข้าเป็นระบบและหาความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าเหล่านั้น ได้แก่

- 4.1 มีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับคุณค่า
- 4.2 การจัดลำดับคุณค่าเหล่านั้นให้เป็นระบบ

5. การเอาคุณค่ามาสร้างเป็นลักษณะนิสัยประจำตัว ได้แก่ การเอาคุณค่าต่าง ๆ มาสร้างเป็นคุณลักษณะของแต่ละคน ซึ่งจะกลายเป็นบุคลิกภาพหรือเอกลักษณ์ของบุคคลนั้น ได้แก่

- 5.1 การสรุประบบของคุณค่า
- 5.2 การสร้างลักษณะนิสัย

จากความหมายของความตระหนักและการจำแนกระดับพัฒนาการดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ความตระหนักเรื่องผลกระทบต่อนุชนและสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรหมายถึง ลักษณะนิสัยบุคคลที่เป็นพฤติกรรมแสดงออกด้านการตัดสินใจที่จะปฏิบัติตามสารเคมีทางการเกษตรในเหตุการณ์หนึ่ง ๆ ซึ่งจะสะท้อนออกมาให้เห็นว่ามีความรู้ ความนึกคิด ความรู้ตัว ความสำนึก การตอบสนองและการเห็นคุณค่า ที่เกิดจากประสบการณ์ที่มีทั้งผลดีและผลเสีย ก่อให้เกิดเป็นความเข้าใจที่จะเลือกปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสารเคมีทางการเกษตรอย่างฉลาด มีเหตุผลเพื่อรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมให้ดีตลอดไป โดยการป้องกันหรือลดการเกิดมลพิษในสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นผลกระทบจากการใช้สารเคมีทางการเกษตร อันจะก่อให้เกิดอันตรายต่อนุชนและสังคมส่วนรวม

1.1 ปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนักและการวัดความตระหนัก

1.1.1 ปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนัก

ความตระหนักเป็นพฤติกรรมทางด้านอารมณ์หรือความรู้สึก (Affective domain) ซึ่งเกือบคล้ายกับความรู้ (Knowledge) ความตระหนักเป็นพฤติกรรมขั้นต่ำสุดของ ความคิด ปัจจัยด้านความรู้สึกหรืออารมณ์นั้น จะมีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านความรู้ ความคิดเสมอ (ประสาท อิศรปริดา, 2533 : 117) ความรู้เป็นสิ่งที่เกิดจากข้อเท็จจริง ประสบการณ์ การสัมผัส และการใช้จิต ไตร่ตรองคิดหาเหตุผล แต่ความตระหนักเป็นเรื่องของการได้สัมผัสสิ่งเร้าหรือสิ่งแวดล้อม การใช้จิตไตร่ตรองแล้ว จึงเกิดสำนึกต่อปรากฏการณ์หรือสถานการณ์นั้น ๆ ขึ้น ความตระหนัก จะไม่เกี่ยวกับการจำ เพียงแต่รู้สึกว่สิ่งนั้นอยู่จำแนกและรับรู้ลักษณะของสิ่งของนั้น ๆ เป็นสิ่งเร้า ออกมามีลักษณะเป็นเช่นไร หรืออาจจะกล่าวโดยสรุปได้ว่า ความรู้หรือการศึกษาเป็นปัจจัย สำคัญที่มีผลต่อความตระหนักนั่นเอง และบัณฑิต จุฬาศัย (2528 : 15-18) ได้กล่าวถึงปัจจัย ที่มีผลต่อการรับรู้ของแต่ละบุคคลไว้ว่า เนื่องจากความตระหนักของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับ การรับรู้ ของแต่ละบุคคล ดังนั้นปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้จึงมีผลต่อความตระหนักจึงพอสรุปได้ว่าปัจจัยที่มี ผลต่อความตระหนักคือ

1.1.1.3 ประสบการณ์ที่มีต่อการรับรู้

1.1.1.2 ความเคยชินต่อสภาพแวดล้อม ถ้าบุคคลใดที่มีความเคยชิน ต่อสภาพแวดล้อมนั้น ก็จะมีผลทำให้บุคคลนั้นไม่ตระหนักต่อสิ่งที่เกิดขึ้น

1.1.1.3 ความใส่ใจและการให้คุณค่า ถ้ามนุษย์มีความใส่ใจเรื่องใด มาก ก็จะมีผลต่อความตระหนักในเรื่องนั้นมาก

1.1.1.4 ลักษณะและรูปแบบของสิ่งเร้า ถ้าสิ่งเร้านั้นสามารถทำให้ ผู้พบเห็นเกิดความสนใจยอมทำให้ผู้พบเห็นเกิดการรับรู้และความตระหนักขึ้น

1.1.1.5 ระยะเวลาและความถี่ในการรับรู้ ถ้ามนุษย์ได้รับการรับรู้ บ่อยครั้งเท่าไรหรือนานเท่าไร ก็ยิ่งทำให้มีโอกาสเกิดความตระหนักได้มากขึ้นเท่านั้น

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับความตระหนักเรื่องผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม จากการใช้สารเคมีทางการเกษตรของนักวิชาการ

สุชาติ วิจิตรานนท์ (2538 : 149) ได้กล่าวว่า โดยทั่วไปพืชผลทางการ เกษตรทุกชนิดที่ปลูกเป็นอาหารของมนุษย์โลก มีโอกาสที่จะถูกทำลายด้วยเชื้อโรคพืชชนิดต่าง ๆ ซึ่งในบางครั้งการระบาดของเชื้อโรคพืชเหล่านี้ ทำความเสียหายอย่างรุนแรงต่อผลผลิตและมีผล

กระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรในแหล่งต่าง ๆ ของโลกอย่างกว้างขวาง ในขณะที่ความต้องการอาหารเพิ่มขึ้น เนื่องจากการเพิ่มปริมาณประชากรอย่างรวดเร็ว ทำให้การป้องกันกำจัดโรคพืชที่ทำความเสียหายต่อผลผลิตเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ประกอบกับการป้องกันกำจัดด้วยวิธีการอื่น ๆ เช่น การใช้พันธุ์ต้านทานโรค การปฏิบัติทางเกษตรกรรม การปรับสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมกับการระบาดของโรค เหล่านี้ไม่เพียงพอที่จะหยุดยั้งการแพร่ระบาดและเข้าทำลายพืชผลของเชื้อโรคพืชหลาย ๆ ชนิดได้ ดังนั้นการใช้สารเคมีทางการเกษตรจึงยังคงเป็นวิธีการหลักที่จะใช้ควบคุมและหยุดยั้งความสูญเสียที่จะเกิดขึ้นจากการทำลายของเชื้อโรคพืชนานาชนิด

การเลือกชนิดสารเคมี อุปกรณ์ และวิธีการที่จะใช้สารเคมี ช่วงเวลาการใช้ ตลอดจนวิธีการปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยในการใช้สารเคมีของผู้ใช้และผู้บริโภค เหล่านี้เป็นสิ่งที่ควรจะต้องตระหนักและปฏิบัติตามเพื่อให้การควบคุมโรคพืชด้วยสารเคมีได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ เป็นการลดค่าใช้จ่ายและไม่ก่อให้เกิดพิษภัยต่อทั้งตนเอง ผู้บริโภคและสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ รวมทั้งไม่ก่อให้เกิดมลพิษกับสภาพแวดล้อม

มนตรี รุมาคม (2538 : 9) ได้กล่าวว่า ในอดีตเราใช้เทคโนโลยีในด้านอารักขาพืช โดยไม่ได้คำนึงถึงความปลอดภัยเท่าใดนัก แต่ปัจจุบันความปลอดภัยเข้ามาเป็นอันดับหนึ่ง และไม่ใช่ปลอดภัยต่อผู้ใช้ คือ เกษตรกรอย่างเดียว ต้องรวมถึงผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม ด้วย เพราะฉะนั้นกระแสในเรื่องของพิษภัยอันตราย มลพิษต่าง ๆ มันบีบรัดเข้ามาให้เราจำเป็นที่จะต้องมีการคิดให้มาก คำนึงถึงเรื่องของผลกระทบที่เกิดขึ้นในด้านของความปลอดภัยด้วย

อารมณ แสงวนิชย์ และชัยพัฒน์ จิระธรรมจารี (2538 : 71) ได้กล่าวว่า แมลงศัตรูพืชเป็นปัญหาสำคัญต่อผลผลิตเกษตร จึงทำให้มีการใช้วัตถุมีพิษทางการเกษตรอย่างกว้างขวาง เพื่อที่จะป้องกันไม่ให้ผลผลิตเสียหายจากการทำลายของแมลงศัตรูพืชได้ วัตถุมีพิษที่ใช้ก็เป็นพิษกับมนุษย์ สัตว์และสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังทำลายแมลงที่มีประโยชน์ที่จะช่วยควบคุมแมลงศัตรูพืช และยังมีการใช้สารเคมีสังเคราะห์เพิ่มมากขึ้น ก็ยังเป็นปัญหาทั้งในเรื่องแมลงศัตรูพืช ด้านทานต่อสารเคมีที่ใช้ ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษจากสารเคมีตกค้างทางการเกษตร ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้สามารถที่จะลดลงให้หมดไปได้ ถ้าเราหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีโดยหันมาใช้สารธรรมชาติ ในการปราบแมลงศัตรูพืชแทน

นวลศรี ทยาพัชร (2533 : 27) กล่าวว่า ปัญหาเกี่ยวกับสารเคมีทางการเกษตรตกค้างในสิ่งแวดล้อมนั้น มิได้เกิดขึ้นเฉพาะพื้นที่ที่มีการใช้สารนี้เท่านั้น แต่สามารถจะแพร่กระจายและตกค้างในบริเวณกว้างได้ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมา เริ่มจากสารเคมีตกค้าง โลก

ในดินและลำต้นพืชหลังจากการฉีดพ่น จะเกิดการสะสมส่วนหนึ่ง บางส่วนฟุ้งกระจายไปในบรรยากาศ และบางส่วนซึมลงไปดิน ส่วนใหญ่จะถูกฝนชะและพัดพาไปกับน้ำไหลบ่าหน้าดิน ไหลลงสู่แหล่งน้ำ จากนั้นจะเกิดการถ่ายทอดสารเหล่านี้ผ่านห่วงโซ่อาหารเข้าสู่สิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ต่อไป

เดอนจิตต์ สัตยารุทธิ์ (2538 : 191) กล่าวว่า ในยุคปัจจุบันและอนาคต การควบคุมโรคและแมลงศัตรูพืช คงหลีกเลี่ยงไม่พ้นการใช้สารเคมีเพื่อให้ได้ผลผลิตเพียงพอกับประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่การเข้าใจถึงหลักการที่ถูกต้องและความจำเป็นในการใช้สารเคมีเพื่ออารักขาพืช และเป็นแนวทางให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตพืชผลทางการเกษตรได้ตระหนักถึงความปลอดภัยทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ตลอดจนสภาพนิเวศและสิ่งแวดล้อม การได้พยายามลดอันตรายจากการใช้สารเคมีโดยวิธีใดก็ตาม ย่อมนำไปสู่การกินคือยุติ ซึ่งถือว่าเป็นกำไรสูงสุดของชีวิตที่มนุษย์ส่วนมากปรารถนา

2. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้

ทฤษฎีความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Theory) เป็นทฤษฎีที่เน้นว่าการเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแนวความคิด (Cognitive) ซึ่งค่อนข้างเข้าใจยากเพราะเป็นพฤติกรรมภายใน หากแต่การสังเกตเห็น ทฤษฎีของกลุ่มเกสตัลท์ (Gestalts Theory) กล่าวว่า การเรียนรู้ที่เน้นส่วนรวมมากกว่าส่วนย่อยนั้นจะต้องเกิดจากประสบการณ์เดิมและการเรียนรู้ย่อยเกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะ คือ

1. การรับรู้ (Perception) ซึ่งหมายถึง การแปลความหมายจากการสัมผัสด้วยอวัยวะรับสัมผัสทั้ง 5 ส่วนคือ หู ตา จมูก ลิ้น และกาย หรือส่วนใดส่วนหนึ่ง
2. การหยั่งเห็น (Insight) หมายถึง การเกิดความคิดแวบขึ้นมาทันทีทันใด ในขณะที่ประสบปัญหา โดยมองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหาตั้งแต่เริ่มแรกเป็นขั้นตอนจนสามารถแก้ปัญหาได้

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526 : 10-11) ได้ให้ความหมายของความรู้ว่าเป็นพฤติกรรมเบื้องต้น ซึ่งผู้เรียนจำได้ อาจจะโดยการนึกได้ หรือโดยการมองเห็น ได้ยินจำได้ ความรู้ในขั้นนี้ได้แก่ความรู้เกี่ยวกับการจำกัดความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง วิธีการแก้ปัญหาเหล่านี้ เป็นต้น

จิตรา วสุวานิช (2528 : 6) ได้ให้ความหมายของความรู้ว่า เป็นการจำข้อเท็จจริงเรื่องราว รายละเอียดที่ปรากฏในตำราหรือสิ่งที่ได้รับการบอกกล่าวไว้

บลูม (Bloom, 1971 : 271) อ้างใน บุญธรรม กิจปรีดาปริสุทธิ (2534 : 7) ได้ให้ความหมายของความรู้ไว้ว่า ความรู้เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการระลึกถึงสิ่งเฉพาะเรื่องหรือเรื่องทั่วไป ระลึกถึงวิธีการ กระบวนการหรือสถานที่ต่าง ๆ โดยเน้นความจำ

พจนานุกรมของเวปสเตอร์ (The Lexicon Webster Dictionary, 1977 : 531) อ้างใน สัตวาลย์ เขตคาม (2538 : 6) ได้ให้ความหมายของความรู้ว่าเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์และโครงสร้างที่เกิดขึ้นจากการศึกษาหรือการค้นหา หรือเป็นความรู้เกี่ยวกับสถานที่สิ่งของหรือบุคคล ซึ่งได้จากการสังเกต ประสบการณ์หรือจากรายงานการรับรู้ข้อเท็จจริง เหล่านี้ต้องชัดเจนและต้องอาศัยเวลา

จากคำจำกัดความที่กล่าวมา สรุปได้ว่า ความรู้ หมายถึงความจริง ข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ โครงสร้าง และรายละเอียดที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้าหรือจากการสะสมประสบการณ์ ประกอบกับการสังเกตแล้วรวบรวมเป็นความจำ แล้วแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่ระลึกได้ ซึ่งจะสามารถเรียกสิ่งที่จำได้ออกมาให้ปรากฏสังเกตได้และวัดได้ ในการวิจัยนี้ ความรู้หมายถึง สิ่งที่มีทวิภาคการจำได้ ระลึกได้ เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการใช้สารเคมีทางการเกษตร ในการป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่มีผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

3. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม

อาร์เธอร์ ดับเบิลยู โคมบ์ และคณะ (Arthur W. Combs, 1976) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ และพฤติกรรมของมนุษย์ว่า การมีพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งของบุคคลนั้น การรับรู้จะเป็นส่วนสำคัญที่ถูกลำเลียงมาอ้างอิง การรับรู้จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคลและหน้าที่ที่บุคคลนั้น ๆ ต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นในสังคม อีกทั้งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลในสังคมนั้นอีกด้วย เบอร์ตลีย์ เอส เอช (Bertley S.H., 1972) ได้เสนอแนวคิดว่าการรับรู้ของบุคคลจะมีหลายด้านเช่น การรับรู้เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพร่างกายของตนเองเป็นการรับรู้ประการหนึ่งที่ทำให้บุคคลกำหนดพฤติกรรมของตนให้ระมัดระวัง มิให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ การรับรู้ที่จะรักษาร่างกายตนเองจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีความรู้สึกในเรื่องความเจ็บป่วย เขาจะพยายามชวนช่วยหาวิธีทำให้ร่างกายของเขาพ้นจากความเจ็บป่วยนั้น

สุเมธ เคียวอิสเรศ (2527 : 1) กล่าวไว้ว่า พฤติกรรมหมายถึง กิริยาอาการ ที่แสดงออกหรือปฏิบัติได้ตอบที่เกิดขึ้นเมื่อเผชิญกับสิ่งเร้า ซึ่งจะออกมาจากภายนอกหรือภายใน ร่างกายก็ได้ ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์กระทำหรือรู้สึก ผู้อื่นจะเห็นหรือไม่เห็นก็ตาม ถือได้ว่าเป็น

พฤติกรรมทั้งสิ้น พฤติกรรมของมนุษย์จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีสิ่งเร้า กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ มนุษย์ได้แสดงพฤติกรรมออกมาเนื่องจากเกิดแรงจูงใจที่จะตอบสนองความต้องการในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือมีเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง

ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (Theory of Reasoned Action)

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2534 : 88-91) อ้างใน สังวาลย์ เขตคาม (2538 : 12-14) กล่าวว่า ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผลเป็นทฤษฎีที่สร้างขึ้นใหม่ที่พยายามอธิบายและคาดคะเนพฤติกรรมของบุคคล รูปแบบ (Model) นี้สร้างขึ้นโดยนักจิตวิทยาสังคม ชื่อฟิชไบน์และไอเซน (Fishbein and Aizen, 1980) มีข้อสมมติฐานเบื้องต้นว่าพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคลล้วนกระทำไปอย่างมีเหตุผล (Reasonable) และพฤติกรรมอันสมัครใจนี้กระทำขึ้นโดยพิจารณาข้อมูลที่มีอยู่ประกอบด้วยเนื่องจากจุดมุ่งหมายของทฤษฎีนี้ต้องการจะทำนายและเข้าใจพฤติกรรมของบุคคล ฟิชไบน์และไอเซนอธิบายว่าการที่จะให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายดังกล่าวจะต้องทำเป็นขั้นตอน โดยระบุและวัดพฤติกรรมที่สนใจ เมื่อทราบอย่างแน่ชัดแล้วถามถึงการตัดสินใจต่อพฤติกรรมจากแนวคิดของทฤษฎีนี้จะได้อธิบายที่ว่าจะต้องมีความสอดคล้องกัน ทั้งในการกำหนดความหมายและการสร้างมาตรวัดของทั้งความตั้งใจ (Intention) และพฤติกรรม (Behavior) กล่าวคือ ต้องมีความสอดคล้องกัน ทั้งในแง่ของการกระทำ (Action) ที่ต้องการจะจัด มีความสอดคล้องกันในแง่เป้าหมาย (Target) มีความสอดคล้องกันในแง่สถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น (Context) และมีความสอดคล้องกัน ในด้านเวลา (Time) การวัดพฤติกรรมที่แสดงออกนั้นจำเป็นต้องสอดคล้องกับองค์ประกอบทั้ง 4 ส่วนด้วย จึงจะทำให้ความตั้งใจเป็นตัวแปรเชื่อมโยงซึ่งอาจสามารถทำนายพฤติกรรมภายนอกได้ และทฤษฎีนี้จะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อกับทัศนคติโดยทั่วไป บุคคลที่เชื่อว่าหากกระทำพฤติกรรมอย่างหนึ่งผลลัพธ์ออกมาในแง่บวกก็จะมีทัศนคติที่ดีต่อการกระทำพฤติกรรมนั้น หากเชื่อว่าผลลัพธ์จะไม่ดีก็จะมีทัศนคติไม่ดีต่อพฤติกรรมนั้น ความเชื่อนี้เรียกว่า “ความเชื่อต่อพฤติกรรม” (Behavior beliefs) บรรทัดฐานของกลุ่มอ้างอิงก็เกี่ยวกับความเชื่อเช่นเดียวกัน แต่เป็นความเชื่อที่แตกต่างกัน กล่าวคือเป็นความเชื่อที่บุคคลเชื่อว่าบุคคลหรือกลุ่มคนที่ พิเศษสำหรับเขา ซึ่งในที่นี้จะเรียกว่า “กลุ่มอ้างอิง” คิดว่าเขาควรหรือไม่ควรประกอบพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง ความเชื่อของบุคคลที่เกี่ยวกับบรรทัดฐานของกลุ่มอ้างอิงนี้เรียกว่า “ความเชื่อต่อบรรทัดฐาน” (Normative beliefs) ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรม เช่น หญิงคนหนึ่งถูกจูงใจให้ซื้อของใช้ชนิดใดชนิดหนึ่ง ถ้าเธอคิดว่าหากซื้อแล้วของนั้นเป็นที่พอใจของสามี ลูก พ่อแม่ เพื่อนสนิท ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มอ้างอิง (Subjective norm) ก็จะซื้อของสิ่งนั้น แต่ถ้าเธอคิดว่าบุคคลดังกล่าวคิดว่าไม่น่าซื้อ อิทธิพลของกลุ่มอ้างอิงจะทำให้ไม่ซื้อ

รูปแบบ (Model) ดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์กับพฤติกรรมเพื่อป้องกันผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรได้เป็นอย่างดี โดยจะเห็นได้ว่าทฤษฎีของพีชไบน์และไอเซนนี้จะเน้นความเชื่อเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการคาดคะเนพฤติกรรมจากทฤษฎีนี้จึงเชื่อว่าความเชื่อทางด้านผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม เพื่อป้องกันผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมีทางการเกษตร ตามความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมีทางการเกษตร ซึ่งจะแสดงความสัมพันธ์ของปัจจัยที่กำหนด พฤติกรรมของบุคคลตามแนวคิดของพีชไบน์และไอเซนได้

จากแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม ความหมายของพฤติกรรมและทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล สรุปได้ว่า พฤติกรรมคือ กิริยาอาการที่แสดงออกหรือปฏิกิริยาโต้ตอบที่เกิดขึ้นเมื่อเกิดการรับรู้หรือเมื่อเผชิญกับสิ่งเร้า แรงจูงใจ ความเชื่อของบุคคลเกี่ยวกับผลของพฤติกรรม และการประเมินคุณค่าตามความเชื่อ และความเชื่อของบุคคลตามความคาดหวังของกลุ่มอ้างอิง ดังนั้นพฤติกรรมเพื่อป้องกันผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม จากการใช้สารเคมีทางการเกษตร จึงเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความตระหนักเรื่องผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมของนักวิชาการที่เกิดจากการรับรู้สิ่งเร้าและความเชื่อ ซึ่งเป็นเหตุผลในพฤติกรรมที่ได้กระทำไปทุกครั้ง

4. แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติ (Practices)

วี โคธาดาปานี (V. Kothadapani, 1971 : 9) อ้างใน จินตนา เปียสวน (2538 : 22) ได้กล่าวถึงความตั้งใจในการปฏิบัติว่า “ความตั้งใจในการปฏิบัติมีพื้นฐานมาจากความรู้ (ข้อมูล) เจตคติ หรือความเชื่อ (Attitude or Belief)”

บลูมและคณะ (Bloom and Other), 1975 : 43) อ้างใน จินตนา เปียสวน (2538 : 22) กล่าวไว้ว่า การปฏิบัติหรือการนำไปใช้คือ ความสามารถในการนำความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่เดิมไปใช้อย่างเหมาะสม ถูกต้องในการแก้ปัญหาต่างๆ ในสถานการณ์ใหม่ๆ

ยัง พิตยานิคม (2523 : 162) อ้างใน จินตนา เปียสวน (2538 : 22) กล่าวไว้ว่า การปฏิบัติหมายถึง การที่สามารถนำความรู้ ความเข้าใจไปใช้ในสถานการณ์จริง หรือสถานการณ์จำลองที่คล้ายคลึงกัน หรือสามารถนำทฤษฎี กฎเกณฑ์และวิธีดำเนินการต่าง ๆ ของเรื่องนั้นไปใช้แก้ปัญหาในทำนองเดียวกันได้

ไพศาล หวังพานิช (2526 : 108) อ้างใน จินตนา เปียสวน (2538 : 22) ได้กล่าวว่า การปฏิบัติหมายถึงความสามารถในการนำความรู้ ความเข้าใจที่มีในเรื่องราว ข้อเท็จจริง วิธีการต่างๆ ไปใช้ในสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวันหรือในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกัน

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ และเอนกกุล กริแสง (2522) อ้างใน จินตนา เปียสวน (2538:22) ได้กล่าวว่า การปฏิบัติหมายถึงความสามารถที่จะนำเอาวิธีการ ทฤษฎี กฎเกณฑ์ และแนวคิดต่างๆ ไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์จริงหรือสถานการณ์จำลองได้อย่างถูกต้อง ด้วยตัวเอง

จากความหมายของการปฏิบัติสรุปได้ว่า การปฏิบัติหมายถึง การที่บุคคลสามารถนำความรู้ ความเข้าใจที่มีอยู่ไปใช้ในสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้การปฏิบัติหมายถึง การที่นักวิชาการสามารถนำความรู้ ความเข้าใจที่มีอยู่เดิมไปใช้ในการตัดสินใจเลือกใช้หรือไม่ใช้สารเคมีทางการเกษตรในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช และมีวิธีการหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีเหล่านี้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

5. แนวความคิดเกี่ยวกับประสบการณ์ทางวิชาการ

ประสบการณ์ เป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับการรับทราบ และทำให้ทราบเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นแตกต่างกัน

สุชา จันทร์อม และ สุรางค์ จันทร์อม (2521 : 13) ได้ให้ความหมายของประสบการณ์คือ ปฏิบัติของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ได้มาจากการที่มนุษย์หรือสิ่งมีชีวิตทั้งหลายเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม โดยการได้ยิน การเห็น การรู้สึก การได้กลิ่นและรส เป็นต้น

ไพบุลย์ อินทรวินา (2516) อ้างใน ประภัสสร ทองประเสริฐแสง (2538 : 17) กล่าวว่า การที่บุคคลได้พบเห็น ค้นพบ ทดลองสิ่งใดนับเป็นประสบการณ์โดยตรงของบุคคลต่อสิ่งนั้น และการที่บุคคลได้ยิน ได้ฟัง ได้อ่านเกี่ยวกับเรื่องใด นับเป็นประสบการณ์ทางอ้อมของบุคคลต่อสิ่งนั้น

สมศักดิ์ สุริยะเจริญ (2533 : 93) ได้ศึกษาเรื่อง ความตระหนักของปลัดอำเภอ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่าปลัดอำเภอที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ระดับสูง จะมีความตระหนักเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากกว่าปลัดอำเภอที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับปานกลาง และต่ำ ตามลำดับ

จากความหมายของประสบการณ์ สรุปได้ว่าประสบการณ์หมายถึง การที่บุคคลได้เกี่ยวข้องกับพบเห็น ค้นพบ และได้ทดลองกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ ประสบการณ์ทางวิชาการจึงหมายถึง การที่นักวิชาการได้เกี่ยวข้อง ได้พบเห็น ค้นพบ และได้ทดลองศึกษาเกี่ยวกับงานด้านวิชาการเกษตร สาขาพืชศาสตร์ ซึ่งได้แก่ ความรู้ ความชำนาญการปฏิบัติงานวิจัย การฝึกอบรม/สัมมนา/ดูงานด้านการเกษตร/สิ่งแวดล้อม และการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการด้านการเกษตร/สิ่งแวดล้อม

6. แนวคิดเกี่ยวกับการรับข่าวสาร

ดรุพันธ์ แสนศิริพันธุ์ (2537 : 21) ได้กล่าวว่า ข่าวสารเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ ซึ่งการให้ความรู้แก่บุคคล สามารถเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลได้ และการได้รับข่าวสารยังมีส่วนก่อให้เกิดความตระหนัก ตามกระบวนการการเกิดของความตระหนักที่กล่าวมาแล้ว การรับข่าวสารจึงจัดเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความตระหนัก

กฤษณพันธ์ เฟื่องศรี (2536 : 102) ได้ศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมด้านการเลือกอ่านสื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งได้แก่ นิตยสาร วารสาร ของประชาชนจังหวัดลำปาง พบว่า กลุ่มตัวอย่างอ่านสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อต้องการความรู้ด้านการเกษตรมากที่สุด และส่วนใหญ่ซื้อสื่อสิ่งพิมพ์อ่าน 3-4 ครั้ง/สัปดาห์

ชลตาพรรณ ลิขิตาสินกุล (2532) อ้างใน ดรุพันธ์ แสนศิริพันธุ์ (2537 : 21) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของมัณฑุเทศก์อาชีพ พบว่า พฤติกรรมการรับข่าวสารมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความตระหนัก และการสนใจปฏิบัติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ธีรพงศ์ สุพรรณทัศน์ (2537 : 52) ได้ศึกษาการคูโทรทัศน์ของนักศึกษาคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่า กลุ่มที่ดูโทรทัศน์มากกว่า 20 ครั้ง/เดือน จะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพความรุนแรงของปัญหาสิ่งแวดล้อมมากกว่ากลุ่มอื่นๆ

วรรณา เจียรตนศิริ (2532 : 96) ศึกษาเรื่อง อิทธิพลของรายการโทรทัศน์ที่มีต่อความตระหนักในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การรับชมรายการข่าวและรายการส่งเสริมความรู้ทั่วไปมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความตระหนักในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

จิรภัทร มหาสุคนธ์ (2538 : 108) ศึกษาการเปิดรับรายการโทรทัศน์ทางการเกษตรของเกษตรกรอำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา พบว่า เกษตรกรที่มีระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรที่แตกต่างกันจะมีการเปิดรับรายการโทรทัศน์ทางการเกษตรที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05

ชุดิมา บัวแย้ม (2538 : 99) ศึกษาการทิ้งขยะในชีวิตประจำวันของแม่บ้านในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า แม่บ้านส่วนใหญ่เคยได้รับข่าวสารการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการทิ้งขยะทางสื่อโทรทัศน์และการทดสอบความสัมพันธ์ พบว่าข้อมูลพื้นฐานด้านการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการทิ้งขยะมีความสัมพันธ์กับการทิ้งขยะ ด้านการแยกขยะ ภาชนะใส่ขยะ และสถานที่ทิ้งขยะเฉพาะขยะเพียงบางชนิด

จากแนวคิดการได้รับข่าวสาร เป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ การได้รับข่าวสารยังมีส่วนก่อให้เกิดความตระหนักตามกระบวนการการเกิดความตระหนัก และการรับข่าวสารจัดเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความตระหนัก ดังนั้นการได้รับรู้ ติดตามข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม ของนักวิชาการเกษตร จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความตระหนักเรื่องผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมของนักวิชาการเกษตร